

Campsentelles, 17
2014

CENTRE D'ESTUDIS SANTFOSTENCS
AMICS DE CABANYES

*Una excursió
a Sant Fost,
Cabanyes i
Martorelles
el 1882*

XAVIER PÉREZ GÓMEZ

Al'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, dins del seu important i ric fons d'hemeroteca, es conserva una revista titulada *L'Excursionista. Bolletí mensual de l'Associació Catalanista d'Excursions Científicas*. Es tracta, com el seu nom diu, d'una publicació mensual que editava aquesta entitat excursionista fundada el novembre de 1876, precedent del Centre Excursionista de Catalunya. En aquella època es vivia a Catalunya l'etapa coneguda com la Reinaxença i que tenia com a característiques el renaixement de l'amor per les coses catalanes, ja sigui llengua, literatura, història... essent l'excursionisme una de les seves diverses manifestacions.

A Barcelona sorgiren aquestes associacions, els membres de les quals es dedicaven a fer excursions i viatges per tot Catalunya, per visitar pobles, esglésies, castells, monestirs o simplement espais naturals. I després de fer l'excursió normalment escrivien una crònica que es publicava en els butlletins corresponents. Aquestes cròniques són molt interessants perquè mostren com eren els nostres pobles en aquells anys de la fi del segle XIX.

En el cas que ens ocupa, el grup format, sembla, per quatre persones, una d'elles un sacerdot, mossèn Casades, sortiren de Barcelona en tren i arribaren a Mollet a les 7 del matí, pujant a peu fins a Martorelles. Era el 22 de gener de 1882 i la temperatura era de zero graus, segons explica la mateixa crònica. Els excursionistes arribaren a Santa Maria de Martorelles (que ells anomenaven simplement Martorelles perquè encara faltaven més de quaranta anys perquè els dos pobles es dividissin en dos) i visitaren l'església. En arribar van veure que la gent sortia de Missa i expliquen que les dones portaven mantellina blanca i els homes barretines morades. Parlen de Can Roda i descriuen com era el poble i també els objectes artístics que hi havia al temple parroquial.

Després anaren cap a Sant Fost per un camí entre vinyes. Expliquen que el poble tenia un raval d'un sol carrer de cases noves: es referien a l'actual carrer de Sant Isidre, que després amb el de Sant Joan i Sant Jaume formaren el barri de la Plana. En aquella època es considerava que el nucli central del poble era l'església vella i les cases situades al seu voltant (plaça de les Glòries Catalanes i del carrer de Sant Pere). A Sant Fost també visitaren la rectoria i l'església i el mossèn, que era Mn. Esteve Mas, els mostrà les obres d'art que hi guardava, entre ells el frontal de Cabanyes que avui es conserva al Museu Episcopal de Vic.

Un cop sortits de l'església marxaren cap al carrer de Sant Isidre, a La Plana, on dinaren a Can Lluís, que era un hostel que hi havia en aquella barriada. Aquest tal Lluís de la Plana podria referir-se a Lluís Torrents Puigdomènech, nascut el 1829, o al seu fill Lluís Torrents Salvat, nascut el 1861, i que vivien en dit carrer el 1882. Després tornaren un altre cop a la parròquia de Sant Fost i acompanyats del rector, marxaren cap a l'església de Cabanyes. Allà entraren al temple romànic i veieren un retaule gòtic dedicat a Sant Cebrià, i el descriuen amb detall. Es tractava del retaule que a primers d'aquest any s'ha sabut que es trobava als magatzems del MNAC (Museu Nacional d'Art de Catalunya) i que havia pertangut a la col·lecció particular de l'industrial Maties Muntadas. A la tarda tornaren cap a Mollet, on van agafar el tren cap a Barcelona a un quart de nou.

Aquí acaba la crònica, la qual va sense signar. Transcrivim literalment el document respectant l'ortografia de l'època:

*“Excursió á Martorellas, Sant Fost y Cabanyes
lo dia 22 de Janer de 1882*

Reunits en l'estació del camí de ferro de Fransa los Srs. Támara, Cardona, Vergés y Casades (P.) sortiren en lo tren d'un quart de set del matí, arribant á las 7 á Mollet, en qual punt feren camí envers los pobles més amunt dits.

Al ferse de dia lo termómetro marcava zero graus, y feya bó de veure la blanquillor dels camps y del herbatje produhida per la gebre y los entelats crestalls d'aygua gelada, que en los regarots y rieras hi havia.

Dirigintse via dreta envers las serraladas ditas de la Costa, se passa lo gual del Besós, quals hermosas salzeredas en temps de primavera plenas de verdors y armonías, restavan mortas y despulladas.

Al peu de las serras, y per camí de carro que's decanta un poch á la esquerra, s'hi trovan las primeras casas de Martorellas, bonich conjunt de pintoresch efecte, puix que en curt espay se vehuen aplegats bells grupos d'arbres, y enredadas bardissas que omplenan los marges d'un torrent, que devalla de las vehinas serras.

Seguint lo camí á la dreta, se passa un recte carrer de novas casas, que ben tost se deixa pera continuar en la dita direcció un camí que descendint sempre, baixa fins al peu d'un torrent, qual marge dret se trova atapabit d'espessa vegetació y demunt del qual crida l'esment una magnífica casa dita Can Roda. Desde aquest lloch y davant per davant se veu la vella iglesia de Martorellas rodejada d'un conjunt de rónegas casas, enfilat tot damunt d'un puig. Per ell se puja la suau costa fins al peu de l'iglesia.

Bellíssim quadro formava la llarga tirallonga de donas ab la blanca mantellina y d'homes ab sas moradas barretinas que á professó feta baixava de missa, serpentejant per los carrers del poble.

Aquest se trova situat, com s'ha dit ja, en un puig y voltat per las altas serras y estribacions de la cordillera de Marina que esglahonantse ab suau

*Vista del poble de Santa Maria de Martorelles, any 1911.
(Biblioteca de Catalunya, fons fotogràfic Josep Salvany).*

gradació fins al riu, permet desde ell veure la plana del Vallés ab los pobles de Mollet, Santa Perpétua, Sabadell y Parets, tancant l'ample panorama'l Montserrat, Sant Llorents del Munt y Montseny. En un enlayrat puig de part de solixent s'alsa la vella torra del castell de Sant Miquel y per la part de mitjorn las montanyas de Montalegre, ab sos disminuïts boscos. Rebutz los excursionistas ab exquisida amabilitat per lo Reverent Mossen Joan Comas, Prebere, Rector de Martorellas, los acompanyà en sa visita atenentlos continuament. L'iglesia es una modesta construcció de la primera época del goticisme. La volta apuntada es sostinguda per dos

arcs ojivals que venen apoyats en altres tantas faixas adossadas al mur. Posteriorment, tal vegada en lo sigle XVI, foren construïdas las capellas laterals, quals ingressos son adornats lleugerament.

Un curiós retaule del XV, de Sant Sebastià, crida l'esment en lo primer altar de l'esquerra, dividit en quatre requadros que figuran passos de la vida d'aquell màrtir, y adornat de bells travalls de talla. Alguns altres retaules del XVII y XVIII, existeixen en altres capellas, poch notables.

Molt digne d'esser coneguda es una creu, de plata, ab 10 preciosos esmalts, obra del XIV ó XV; no menys que una altre, del propi metall, d'un metre 55 centímetres d'alsada, hermós treball del XVII. A mes hi ha una creu pel Lignum crucis de la propia época y un Ostensori barroch.

L'arxiu conté curiosos plechs de pergamins dels sigles XIII, XIV y XV y posteriors, comprnent concordias entre los Barons de Moguda y los PP. de Montalegre, per rahó del senyorío del terme, reconeixement de drets reals etc. y una curiosa Butlla d'Alexandre V, ab la bulla de plom que penja del pergami del any 1361; y com á notabilissima l'acta de la consagració de l'iglesia, en la que consta que ho fou als VI de las kalendas d'Agost de 1105, firmada per Bernat, Bisbe de Barcelona, y demás assistents al acte. Després d'haver obsequiat lo Rnt. Rector als excursionistas ab un frugal refrigeri, los acompanyà fins fora'l poble, indicantlos lo camí de Sant Fost. A las 10 sortian de Martorellas, empleant en la visita una hora y mitja. Lo camí segueix á la dreta del poble á mitja vessant de la montanya, desde qual punt no's pert may l'hermós panorama descrit, y baixant per entre vinyas que las vessants d'aquella omplenan s'arriva ab mitja hora á Sant Fost de Capcentellas, tan poéticament situat com lo poble de Martorellas. Unas quantas casas rodejan l'iglesia, tenint lo lloch un arrabal compost d'un sol carrer de novas y bonicas casas, distant un mitj quart baixant, conegut per la Plana. En la moderna fatxada de l'iglesia reformada fá cinch anys, hi ha una lapideta que diu que fou consagrada lo 4 de Desembre de 1141. Ab tal reforma se destruí completament la vella construcció de la qual no queda rastre visible.

*Membres de la família Flaquer Gil en una visita a Sant Fost de Campsentelles, any 1915, al fons es veu el turó de la Ribalta.
(Centre Excursionista de Catalunya, fons fotogràfic Rossend Flaquer).*

Rebutts ab la més gran deferència per lo Rnt. Rector Mossen Esteve Mas, feu observar un preciós frontal, que col·locà á bon lloch pera que pogués ésser millor estudiat, y á indicació dels excursionistas accedí gustós á custodiarlo en la rectoria, pera evitar que mans profanas lo destruïssen. Los Srs. Támara y Vergés tragueren d'ell alguns dibuixos.

Consisteix lo dit frontal en un quadro al encàustich de 1,50 metres de llarch per 1,03 d'alt, que representa passos de la vida de Sant Ciprià,

dividit en 8 requadros. Per lo rudimentari del dibuix y del colorit, aixís com per los adornos y accessóris indica que pertany á primers del XII.

En l'altar de Sant Joan s'hi trovan quatre requadros, fragment d'altre retaule, obra del XV, molt notables, que figuren lo Naixement del Sant, la Visitació, la Predicació y l' Degollament.

En la sala de la Rectoria, lo Sr. Rector organísá una modesta, més valiosa exposició, de lo millor que custódia y consisteix en alguns fragments de retaules del XIV y XV, que contenen un Sant Joan, l'Adoració dels Reys, la Resurrecció y lo Calvari; duas taulas del Renaixement; un quadro de Jesús á la Columna, l'Oració al Hort, bastants bons, y altres d'escás mérit; y quatre grabats antichs, representant lo Cel, lo Purgatori y l'Infern, un Sant Pere y Sant Pau y Sant Jeroni, copias aquestos de Guido Reni.

Foren aixís meteix mostrats una creu de plata, un Lignum crucis, un cálzer del XVI y un interessant copó pera l'Eucaristia, de fusta daurada y que sembla del XIII ó XIV. A més un incenser, una bacina y un missal imprés del sigle XVI. L'arxiu de la parroquia fou cremat pels francesos, y avuy conta un escás nombre de documents.

Se diná á la 1 á can Lluís, de la Plana, y tornats á Sant Fost, esperáren que lo Sr. Rector termenás la funció de l'iglesia, y envers tres quarts de quatre, acompanyats per lo meteix Senyor feren via cap á Cabanyes.

Prengueren un camí de dressera, montanya amunt, direcció S. deixant á la esquerra una pineda, entraren dins d'un bosch y, dret á dret sempre, baixaren á un torrent, pera pendrer lo marge oposat en lo que, solitaria, hi ha la bisantina iglesia de Cabanyes (1/2 hora). Res més senzill que aquest petit edifici. La fatxada presenta una porteta rodona, damunt de la qual una obertura en forma de creu bisantina dona pas á la llum al interior. Un abside semicircular ab única finestreta forma lo presbiteri. La volta es apuntada y s'apoya en una senzilla repisa.

Tan humil construcció tanca un notable retaule del sigle XV figurant Sant Ciprià ab passos de sa vida, dividit en requadros. Quatre requadros més forman son bassament y contenen Sant Jordi, Sant Sebastià, Sant Antoni y una Verge mártir, y en las portas hi ha pintat l'Arcangel Sant

*L'absis de l'església de Sant Cebrià de Cabanyes, any 1919
(Centre Excursionista de Catalunya, fons fotogràfic Rossend Flaquer).*

Gabriel y l'Anunciació. Lo retaule serà traslladat aviat a la parroquia de Sant Fost, de la que depen la capella, á fi de que sia mellor guardada joia de tanta válua. En substitució d'ell s'hi col·locarà un altre del Renaixement existent en lo mateix temple.

A $\frac{3}{4}$ de 5 empenían lo retorn, baixant per lo camí de carro que suaument davalla seguint la serra paralelamente situada á la en que s'assenta la dita iglesia, acompanyant á nostres consocis lo Sr. Rector. Passaren los guals del Besós y riera de Caldas, fins á trovar la via, dirigintse envers Moncada, ahont esperaren lo tren, que á $\frac{1}{4}$ de 9 los torná a Barcelona”.

Documentació consultada:

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona/ Hemeroteca: butlletí *L'Excursionista*, 1882.

Arxiu Municipal de Sant Fost de Campsentelles: padró d'habitants, 1885, sig. 31.02.